

<http://mek.oszk.hu/> Magyar Elektronikus Könyvtár

<http://mek.oszk.hu/00600/00688/html/01.htm#7>

JÓKAI MÓR, Az arany ember

.....
A "SENKI" SZIGETE

A szerb parton elhagyott hajcsárok vontatólovaikkal még azon az éjjel átkerültek a magyar partra a szállítókompokon az elvágott vontatókötéllel együtt, útközben mindenütt azt a hírt terjesztve, hogy a kötélt a vontatásban magától szakadt el a perigradai veszélyes forgónál, s a vontatott hajó mindenestül odaveszett.

Reggelre aztán híre sem volt a Szent Borbálának az orsovai kikötőben. Ha történetesen a török ágyúnaszád parancsnoka arra a gondolatra jött volna, hogy a Vaskapu középcsatornáján egész Orsováig fölevezzon, itt már nem találta volna, amit keres, s Orsován túl Belgrádig már csak a fele Duna az övé; a magyar parton nem parancsol. Az új-orsovai sziget erőssége még a töröké.

A Szent Borbála éjjél után két órákor megindult Orsova alul. A szél éjjél után rendesen szünetet szokott tartani, használni kellett a kedvező időt. A legénység kettős adag pálinkát kapott, hogy jobb kedvvel dolgozzék, s Orsován felül megint hangzott a hajótűlök melankolikus üvöltése a reggeli csendben.

A kiindulás egész csendben történt, az új-orsovai szigeterődben hangzottak a török őrszemek hosszan vont kiáltásai a sánccfalakról. A hajótűlök csak akkor adott jelt, mikor már az Allion-hegy csúcsa is eltűnt az új bércóriások mögött.

A kürtszóra Timéa előjött a kabinból, hol néhány óráig aludt, s magára véve fehér burnuszát, kijött a hajó orrára, Euthymot keresni, ki egész éjjel nem feküdt le, sem a kabinba be nem ment, és ami legkülönösebb volt, még nem is pipázott. Nem volt szabad éjjel semmi tűznek látszani a hajón, hogy az új-orsovai szigeten figyelmet ne keltsenek.

Timéa érezte, hogy valami hibáját jóvá kell tenni valaki ellenében, mert most maga szólítja meg Timárt, kérdezősködve a két part nevezetességei felől. A gyermekszív ösztöne megsúgta neki, hogy ő ennek az embernek valami hálával tartozik.

A szürkület Ogradina táján találta a hajót, ott figyelmezteté Timéát a biztos a tizennyolc százados történelmi emlékre. Traján táblája az, a meredek sziklafalba vágva, két szárnyas angyal tartja, s sarkait delfinek veszik körül, a táblán az isteni császár emberi művének emléksorai.

Timár odanyújtá Timéának a távcsövet, hogy olvassa el vele a sziklába vésett írást.

- Nem ismerem ezeket a betűket! - mondá Timéa.

Azok latin betűk.

Mikor a nagy Sterbec hegytető a szerb parton eltűnik, következik ismét egy új sziklafolyosó, mely a Dunát ötszázötven lábnyi mederbe szorítja össze. E bércfolyosó neve a "Kaszán". Két-háromezer lábnyi meredek sziklafalak mind a két oldalon, miknek kanyarulatai opálszín ködökbe mélyednek el. Az egyik meredek fal oldalából ezerlábnyi magasról esik alá egy barlangból kilövellő patak, mint vékony ezüstsugár, mely köddé törve ér alá, mire a Dunába jut. A két sziklafal szakadatlan; csak egy helyen válik kétfelé a bérc, s az alpesi völgyborongásból e szakadékon át egy virányos táj dereng keresztül, a távolban egy karcsú fehér toronnyal. Az ott Dubova tornya, az ott Magyarország.

Timéa le nem vette a szemét e látványról, míg a hajó el nem haladt előtte, s a bércek megint összecsukódtak a szép táj fölött, s ismét az alpesek árnya takarta be a mély szakadékot.

- Úgy képezem - szólt Timéa a biztoshoz -, mintha egy hosszú-hosszú börtönfolyosón keresztül mennénk be egy országba, amelyből nem lehet visszajönni többé.

A két fal egyre magasabb, alant a Duna tükre egyre sötétebb lesz; s hogy a zord panorámát befejezze, az északi meredélyen előtűnik egy barlang, melynek szádához mellvédek vannak ragasztva; azokon lőrések ágyúk számára.

- Ez a Veterani-barlang! - mondja a biztos Timéának. - Itt harcolt száznegyven évvel ezelőtt háromszáz ember öt ágyúval egy egész török sereg ellen, s negyven napig védte magát.

Timéa a fejét rázta.

A biztos még többet is tudott pedig e barlangról felhozni.

- Most negyven éve, a miéink e barlangot véres harcban védték meg a törökök ellen. Az ozmanlik többet vesztek kétezer embernél e sziklák alatt.

Timéa összevonta vékony szemöldekét, s oly jéghidegen nézett az elbeszélőre, hogy annak félbeszakadt a szájában a további dicsekedés. S azzal Timéa eltakarva száját a burnusszal, elfordult tőle, bement a kajütbe, és ki sem jött onnan estig.

Csak a kis kabin ablakából nézte, hogy vonulnak el egymás után a part mentében az omladozó vártornyok, az ódon, tömör, magányos őrlakok, a Klisszura-völgy erdős sziklái, hogy jönnek szembe a Duna közepén felmeredő sziklaóriások, a zuhatagképző treszkováci kő, a harmincöles Babagáj hasogatott oldalaival. Azt se kérdi, mi története van annak a nyolcszegű váratornyoknak, három kisebb torony szomszédjában, miket párkányzatos bástyafal fut körül. Pedig meghallaná akkor a szép Rozgonyi Cicelle történetét, magyarok királya Zsigmond veszedelmét, magyarok romlását. Az ott a galambóci vár.

Végtől végig egy egész történet az a két sziklapart, két nemzet története, kiket a bolond sors arra választott ki, hogy egymást pusztítsák, s akiknek itt volt minden

harc kezdetén a legelső találkozásuk. Az egy hosszú katakombába, mely száz- meg százezernyi hősnek csontját őrzi.

Timéa nem jött elő többé sem aznap, sem másnap a kabinból, hogy Timárral szóba álljon. Vázlatoskönyvébe rajzolgatott egyes képeket, amiket a csendesen haladó hajóról szépen levehetett.

Három nap telt bele, hogy a hajó eljutott odáig, ahol a Morava a Dunába szakad.

A folyam torkolatánál fekszik Szendrő. Ennek a harminchat tornyán is sokszor lobogott majd a Szűz Máriá-s, majd a félholdas zászló, s barna körfalait mindenféle nemzet vére festé.

A Morava másik torkolatánál már csak pusztá falai korhadnak a régi Kulics várnak, s az osztrovai szigeten túl merednek föl egy hegytetőn Ráma várromjai. Csupa sírkő.

Hanem most ezeket bámulni nincs idő. Ma nem ér rá senki hanyatló nemzetek elmúlt dicsőségén borongani, mert nagyobb baj van annál.

A felszél, amint a magyar síkság nyílani kezd, oly erővel támadja meg a hajót, hogy a vontatók nem képesek azt többé fenntartani, a szél kiveri azt a túlsó partra.

Nem lehet előrehaladni. Ki van mondva.

Trikalisz néhány szót vált titokban Timárral, s azzal Timár a kormányoshoz megy.

Fabula uram megköti a kormányrudat kötéllel, s otthagyja.

Azután felhívja a legénységet a dereglyéből, s átkiált a partra a vontatókhoz, hogy álljanak meg. Nem segít itt most sem evezés, sem vontatás.

A hajó előtt áll az osztrovai sziget; abból egy hosszú, hegyes földnyelv nyúlik be a Dunába, északi oldala meredek és szakadékos, roppant, ős vénségű fűzfákkal benőve.

A feladat az, hogy annak a szigetnek arra a déli oldalára lehessen eljutni a hajóval, ahol azután a Szent Borbála mind az északi széltől ment kikötőben védve megpihenhet, mind az emberi kíváncsi szemektől eltakarva marad. Mert az a szélesebb ága a Dunának, mely Szerbia felé övezi a szigetet, nincs a hajójárás útjában, tele van az zátonyokkal és "kopaszokkal".

Most az a mesterség, hogy e sziget déli oldalára lehessen elkerülni.

Vontatni oda nem lehet: a szigetnek nincsen vontatók számára való parti útja, átvádolni sem lehet, mert a szél miatt a hajó nem mehet víz ellenében. Egyedüli segítséget a "gugarozás".

A hajó horgonyt vet a Duna közepén, s a vontatókötelet eloldják a lovokról, és behúzzák a hajóba.

Akkor a vontatókötél végére rákötik a második horgonyt; azt felveszik a dereglyére; az evezős legények elviszik azt az osztrovai sziget felé, s mikor a kötél véget ér, akkor kivetik a horgonyt a dereglyéből, s visszatérnek a hajóhoz.

Akkor aztán felveszik az első horgonyt, s az előrevitt horgony kötelét a csavarkorongra kötve, négy férfi elkezd az a korongon átdugott dorongokkal felcsavarni.

A kötél lassú tekerődéssel gombolyodik fel a korongra, s a hajó kezd előrehaladni a folyam medrébe kapaszkodott horgonya felé.

Emberkínzó munka!

Mikor a hajó elérte a kivetett horgonyt, akkor ismét a másik vasmacskát teszik dereglyére, azzal eveznek előre, azt vetik ki ismét a Dunába, s annak a kötelét csavarják fel újból a korongra. Így haladnak izzasztó fáradtsággal nyomot nyom után, víz ellenében, vihar ellenében; ez a gugarozás.

Eltart fél napig, míg a Duna közepétől a nagy sziget orma mellé pusztá ember erőhatalommal elvontatják a nagy terhes hajót.

Ez a nap fáradságos lesz azoknak, akik dolgoznak, unalmas azoknak, akik nézik.

Ilyenkor a terhes hajó olyan vigasztalan hely.

A járt Duna-ágot elhagyta, ahol legalább ósromok jöttek eléje, ahol találkozott más hajókkal, ahol hosszú sorban álló malmok kelepelték útjában, s ahelyett kitért a járatlan Duna-ág öblébe, ahol jobbról elfedi egy hosszú, kietlen sziget, melyet csupa nyár- és fűzfa látszik belepni; sehol egy emberi lak a partján, balról pedig a Duna vize egy sötét nádasban látszik elenyészni, melynek egy foltján emelkedik csak ki valami szárazföldet jelző növényzet: magasra felnyúlt ezüstlevelű nyárfák.

Ez emberlaktalan csend tanyáján pihent meg a Szent Borbála.

És aztán még egy új baj jelentkezett. Elfogyott minden élelmiszer. A kiindulásnál Galacról arra számítottak, hogy majd szokás szerint Orsovánál nagy pihenőt tartanak, s ott a friss élelmiszert bevásárolják. Onnan azonban éjszaka és hirtelen távozva, az osztrovai sziget mellett már nem volt a hajón más, mint valami kevés kávé és cukor, meg egy skatulya török dulcsásza Timéa birtokában, amit azonban ő nem akart felbontani, mert azt valakinek ajándékba szánta.

- Hiszen semmi baj - monda Timár -, valamerre a két parton csak lakik valami emberféle; birka vagy kecskegödölye mindenütt akad, pénzért itt is kapható lesz minden.

És még egy más baj is volt. Amint a hajó a horgonyhoz kötve maradt, a szél zúdította óriás folyam elkezdte azt úgy himbálni, hogy Timéa valóságos tengeribetegséget kapott, rosszul lett, és ijedezett.

Talán még hajlékot is lehet itt találni valahol, ahol Timéa atyjával együtt nyugodtan tölthesse az éjt. Timár éles szeme észrevette, hogy a nádas közül felmagasló fák teteje fölött valami vékony füst emelkedik ki. Ott emberi lakás van.

- Odamegyek, megnézem, mi lakik ott?

A hajón volt egy kicsiny lélekvesztő, amit a biztos vadászatra szokott használni, ha valahol vesztegelni kellett dologtalan, amikor ráért vadkacsákat lődözni a sás közt.

A csónakot vízbe ereszteté, vette a puskáját, vadásztarisznyáját és egy összefűzhető hálót; az ember nem tudja, hogy mit szerezhet, vadat-e vagy halat; s aztán egyedül nekiindult a nádasnak, egy lapáttal hajtva is, kormányozva is a csónakot.

Mint tapasztalt vadász és vízjáró hamar rátalált a törésre, amin keresztül a nádasba lehet hatolni, s ott azután a vízi növényzet megmondta neki mindig, hogy hol jár. Ahol a víz színén a nagy nyμφéa-levelek libegnek zöldesfehér teljes tulipánvirágaikkal, ott mély víz van, ott a talajt növénytörmelékkel hordja meg a víz sodroma; másutt a tórongy zöld szőnyeget képez a víz fölött, e libegő bársonyon guggol, mint a növényvilág boszorkánya, a "métely torzsa", alakja olyan, mint a kalaráb, kék, gömbölyű, puffadt; minden állatnak halálos méreg. Olyan, mint a pöfeteg; amint Timár egyet szétütött a lapátjával, abból mintha kék láng csapott volna elő, amint a mérges penészpont szétlővellte egyszerre; ennek a gyökere bűzhödt iszapba mélyed le, mely embert és állatot elnyel, aki beletévedt. A növényvilág gyilkos varázslójának olyan helyet rendelt a természet, ahol legjobban rejtve van. Ahol pedig a vízi perkáta fut fel a nád buzogányos száaira, ahol az elecs (butomus) szép, ernyős virágai hajladoznak a gyékény zöldje között, ott már kavicsos talaj van, mely nem szokott mindig víz alatt lenni. Végre ahol a harmatkását termő cikkszár (polygonum) kezd sűrű bozótot képezni, melyen keresztülörve a hajós kalapkarimája megtelik azzal az apró növénymaggal, mely a szegények eledele, a pusztai manna, ott már emelkedő földegnek kell lenni, hol csak a növény lába van a vízben.

Ha a csónakos útmutató növényeit nem érti, úgy belebódulhat a nádberekbe, hogy egész nap sem talál ki belőle.

Amint e bozóton, mely testszín virágú fürteivel egész rengeteget képez, keresztülverhette magát, egyszerre maga előtt látta Timár, amit keresett, egy szigetet.

Az valóban új alluviális alkotás volt, melynek a legutóbb készült térképeken még nyoma sincsen.

A Duna jobb ágának medrében volt sok ideig egy sziklatömeg, melynek alsó felén a lomhán kanyarodó ár zátonyt rakott le. Egy nagy téli áradás alkalmával aztán nekiment a jeges zaj az Osztrova-szigetnek, s annak egy csúcsát leszakította, magával ragadva földet, követ, derékfákat erdőszámra; akkor azzal a jéggel, sziklával, faderékkal vegyes özönvízi gomollyal megtorlott a szikla mögötti zátonyon. A gomoly ott maradt. És aztán félszázadig évről évre az új áradás új iszapréteget hordott föléje, új kavicsorlattal terjeszté ki körületét, az elkorhad

fatörzsek földéből ősnövényzet burjánzott elő, gyors növéssel, minő az újvilági természet alkotása, s lett ott azon a helyen egy névtelen sziget. Mely senkié sem; melynek nincs sem földesura, sem királya, sem hatósága, sem papja, mely nem tartozik semmi országhoz, semmi vármegyéhez, semmi diöcoesishez. A török-szerb határon sok ilyen paradicsomi hely van, melyen nem szánt, nem kaszál, nem legeltet senki. Egyedül a vadvirágnak és a vadállatnak hazája. S ki tudja, még kinek?

A sziget északi partja nyilván tanúsítja annak keletkezését. A kavics egész torlaszokban volt mellette felhalmozva, emberfőnyi és hordó nagyságú darabokban néhol; aközt nádgyökér és korhatag fatörmelék; a sekélyebb zátony zöld és barna héjú dunai kagylókkal fedve, az iszapos partoldalban pedig katlanszerű lyukak vannak vájva, mikbe a közeledő léptek hangjára százai a teknősbékáknak sietnek elrejtőzni.

A partot egész hosszában a vörös fűz törpe bokrai lepik be. Azokat minden jéginduláskor tövig letarolja a zajló jég. Itt kihúzta csónakját Timár a partra, s megköté egy fűztörzshöz.

Beljebb haladva, óriási füzek és jegenyék irtatlan erdején kell áthatolni, miket sok helyütt halomra döntögetett a vihar, s ott tövises bozótot képez a szigetek gyümölcsstermő folyondára, a földi szeder, a korhadó talajból magasra nőtt valeriana fűszerillatot vegyít a nyárfák gyógyszaga közé.

Egy mélyen fekvő lapályos térségen, hol nem tenyészik fa és bokor, tocsogó víz körül, melyet buja fű takar, kövér ernyős növények magaslanak föl, a baraboly és a fahéjillatú Sison Amomum; egy csoportban, mint egy különvált növényarisztokrácia, büszkélkednek a fekete zászpák (*Veratrum*), öles növények, tűzpiros virágokkal; a fű közt buján tenyész a nefelejcs s az orvosi nadálytő mézterhes piros virága. Nem csoda, ha a korhadt fűzfák odúiban annyi vadméh rajzik. S a virágok közt csodálatos zöld, barna, vörös gyümölcs alakú gumók emelkednek ki, miket nem is ismer minden ember; tavasszal virított hagymás növények érett magtokjai azok.

A virányon túl megint következik a bozót, de már a fűz és nyárfa vadalmával keverve, s az aljat galagonya lepi be. Itt már magasabb a sziget talaja.

Timár megállt és hallgatózott. Semmi nesz. Emlősállatja nincs a szigetnek. Az árvíz elpusztítja azt. Csak madár lakik rajta, és repülő rovar és hüllők.

A madarak közül sem jön ide a pacsirta, sem a vadgalamb; azok a szigeten nem élnek meg. Azoknak mind olyan hely kell, ahol ember lakik, magot vet.

Hanem két állat mégis van, mely a szigeten is elárulja az emberi lény közellétét. Az egyik a darázs, a másik a sárgarigó. Mind a kettőnek szenvedélye a nemesített gyümölcs.

Ahol ezek az óriási darázsfészkek függenek alá a fákról, ahol a sárgarigó hallatja a pagonyban hívogató füttyét, ott gyümölcsnek kell lenni.

Timár megindult a rigófütty után.

S amint keresztülvergődött a tüskés galagonya- és vörösgyűrűbozótton, amik hegyes tűreikkel összevissza szurkálták ruháin keresztül, egyszerre a bámulattól megigézve állt meg.

Amit maga előtt látott, az a paradicsom volt.

Egy rendezett kert, valami öt-hát holdra terjedő, nem sorba, de szabályosan csoportokba ültetett gyümölcsfákkal, amiknek ágait földig húzza édes terhük. Aranyló, pirosló gyümölcscsel rakva alma- és körtefák; a szilvafák minden faja, mintha rózsa- vagy liliomcsokor volna a ragyogó gyümölcstől; a fűben a láb előtt terítve hever a lehullott fölösleg fölszedetlen. Közbe egész bozótot képez a málna, ribiszke és köszméte, s a terebély fák hézagait aranyszínű lecsüggő gyümölcsgaival tölti be a cidoni alma, a birs.

Ösvény nincs a gyümölcsfa-labyrinthban; fűvel van a fák alja benőve egészen.

Hanem ahol a fák közül kilátni, ott egy virágos kert hívogat a közelebb jövésre, az is csodálatos mezei virágokból összegyűjtve, miket a szokott kertekben nem találni, a sötétkék csengettyűkék csoportjai, a selyemtermő krepin fényes gubancokja, pettyes turbánliliomok; az alkermes vérfürtei, a gyönyörű ophrisok pillangótermő virágaikkal, valami csodálatos úton kerti virággá nemesítve, tanúskodnak emberi lény közellétéről. Elárulja azt végre maga a lakhely, amelyből a füst előjön.

Az is sajátyszerű kis szeszélyes menedék. Hátral van egy óriási szikla; annak van egy mélyedése; ott áll bizonyosan a tűzhely, s onnan megy le egy másik odú, ahol a pince van. A szikla tetején van a kürtő, melyen a füst kijő. Azután a sziklához van ragasztva kőből, vályogból egy hajlék, annak van két ablaka, két szobája. Az egyik ablak kisebb, mint a másik, s az egyik szoba alacsonyabb, mint a másik, náddal van földve mind a kettő. Azután a kettőhöz oldalt van hozzátákolva egy tornác fából, mely nyílt folyosót képez, szeszélyesen diribdarab fából összetákolva cifrázattal.

De sem a kő-, sem a vályog-, sem a faépületen nem látszik, hogy miből van építve, mert az olyan sűrűen be van futtatva dél felől szőlővel, aminek ezernyi piros és kék fürtei a dér festette levél közt mosolyognak, északra pedig komlóval, melynek érett tobozai, mint a zöld arany fedik még a magas szikla homlokát is, aminek legkopárabb teteje be van ültetve rózsás fűfűvel, hogy semmi se maradjon rajta, ami nem zöld.

Itt asszonyok laknak.